

EMIL HAKL

O roditeljima i deci

Preveli sa češkog
Marija Ilić
Aleksandar Ilić

Beograd
2015.
DERETA

Čujem papuče iz nekakvog apsurdnog
hodnika koji vodi ka mom srcu.

FERNANDO PESOA

Videvši suze u njegovim očima, niko tamo
nije išao, te je osamoćen dve godine u toj
pustinji živeo; a kad bi se tri puta na dan
začulo zvono iz kapelice, govorili bi: Ah,
to zvoni tužni mladić!

TEKST IZ STAROG DRVOREZA

Kuća za pingvine

„Šta rekoste, koga tražite?“, deda u portirnici je naćulio uvo prema meni, ali me nije pogledao, jer je nešto pažljivo seckao i ravnao na masnom papiru.

„Gospodina Beneša“, ponovio sam.

„A ko je to?“

„Radi kod vas.“

„Onda ga pozovite“, gurnuo je telefon ka meni, ali me ni ovog puta nije pogledao.

„Zdravo tata“, rekao sam u smrdljivu slušalicu.

„Zdravo, zdravo, sačekaj me, molim te, sad imam grupu, stižem za manje od sata, idi da vidiš zmijske ili nešto dok čekaš.“

„Važi“, rekao sam.

Deda je strpao komad zelenkaste buđave švargle u usta i počeo žustro da žvaće.

Stigao sam pred kuću za pingvine i ušao. Crno-bele ptice su marširale uz betonsku ivicu bazena, jedna za drugom. Onda se jednom ćefnulo i bacio se bočno u vodu. Ostali su se u istom trenutku sunovratili za njim i neko vreme se ganjali po vodi u krug, kao pokvarena torpeda, pa je jednom palo na pamet da izleti iz vode, a ostali su iskočili za njim, stali lepo u red i počeli sve ispočetka. Svaki put je to jednom palo na pamet delić sekunde pre ostalih, i hop, i pre nego što je dotakao površinu, svi su padali u vodu za njim. To su ponavljali u krug ceo sat, koliko sam tamo izdržao da stojim. Mogao bih da ih posmatram još toliko, ali bilo je vreme da se vratim.

Otac je mirno stajao pred portirnicom, i mada je još bilo leto, nosio je beli balon-mantil i ofucanu kapu koju je zvao 'Princ

Hajnrih'. Već nekoliko godina je bio penzioner, pa je tezgario kao vodič u zoološkom vrtu; vodio je školske ekskurzije, posetioce iz Usti nad Labom i tematske izlete holandskih penzionera, pričao im strpljivo za sitnu lovu o ušatim fokama i gnuima i čekao da se izblesave ispred kaveza s majmunima. Uplašio sam se koliko je za samo nekoliko nedelja još osedeo.

„Ćao”, rekao sam.

„Zdravo”, odgovorio je, gledajući negde iznad krošnji drveća.

„I, šta ima novo?”, pitao sam.

„Na svetu nema ništa novo već dve milijarde godina, sve su to samo varijacije na temu ugljenik, vodonik, kiseonik i azot”, odgovorio mi je otac.

I krenuli smo u šetnju. To jest, zaobišli smo Trojski zamak, prešli pešački most, s kog sam pljunuo u gustu i sporu vodu Vltave, obišli smo Carsko ostrvo i stigli do sledećeg pešačkog mosta, sa kog je otac pustio dugačku belu pljucu u gustu i sporu vodu plovnog kanala. Onda smo ušli u park Stromovka.

Zašto posada Kurska nije mogla da napusti podmornicu

„Zašto me, pobogu, stalno pitaš šta ima novo”, priča otac dok hoda, „pa nema težeg pitanja! Da si me pitao kako sam, to već znam...”

„Pa kako si, onda?”

„Nikako... Ali ipak ima nešto novo, nedavno nam se izgubio orangutan, sad nam tamo pomažu studentkinje i neka od njih je verovatno zaboravila da zatvori kavez kada ih je hranila. Prosto, orangutan je nestao. Organizovali smo potragu, pretražili smo ceo vrt, svaki ćošak, svaki žbun, nigde ništa, direktor je čak zvao i policiju, samo što mu je policija rekla da imaju preča posla, pa smo mi nastavili da ga tražimo. Tek trećeg dana, kad su već svi bili očajni, neki Tonda Sinjor koji sprema hranu za majmune shvati da je prekjuche, kad je skoknuo do klozeta, na stolu imao otvorenu punu flašu vina, da je ta flaša i sad tamo, ali prazna, i da je on nije ispio; pa su za svaki slučaj još jednom pažljivo pretražili podrum i tamo ga našli. Orangutan se, pile malo, zavukao ispod gomile drvene vune i spokojno spavao, pa su ga probudili, izvadili mu krv i ustanovili da je on popio vino... Majku mu, valjda neće kiša...”

Šetali smo Stromovkom. Suvonjavi, kratko ošišani i sumnjivo preplanuli pedestogodišnjaci klizili su na rolerima između travnjaka. Po travi su jurcali psi. Iako je bilo tek četiri popodne, prozori Gospodarske palate na brdu blještali su od upaljenih lusterata.

„Ako pođemo onom tamo stazom, prođemo kroz tunelčić i popnemo se na vrh, izaći ćemo tačno kod Kraljevskog lovišta”, rekao sam.

„Šta ćemo tamo?”

„Tamo je hospoda¹.”

„Aha, hajdemo onda, tamo nisam bio, taman da vidim”, rekao je otac. „Jednom nam je pobegla šimpanza i nikako nismo mogli da je nađemo. A policija? Nisu hteli da imaju ništa s tim, ali kad im je telefonirala nekakva bakuta koja živi u Troji blizu zoološkog vrta kako neka pijana budala skače i igra na krovu kuće prekoputa i kako treba da urade nešto pre nego što nastrada, odmah su se tamo stvorili, i šta su ustanovili? Da to nije bio pijanac nego naša šimpanza, baba nije dobro videla. A tek dok su ga uhvatili i strpali nazad u kavez, jadnička! Ljude znaju da maltretiraju, a kad treba da urade nešto za jadnu životinju... Molim te lepo, *kradu papagaje!* A šta radi policija? Iako su nam onomad, što jest jest, vratili onog mrava...”

„Kog mrava?”

„Ma znaš tu priču.”

„Ne znam, reci mi.”

„Pa zar ti to nisam pričao? Kad je nestao onaj veliki gvozdeni mrav sa travnjaka, tamo kad kreneš prema kući za medvede. Nestao i nema ga, kao da je u zemlju propao. Tek odjednom, posle godinu dana, oni nam ga dovezu. Našli su ga u nekoj drogirantskoj rupi – naravno, nisu ga tražili, nego su slučajno nabasali na njega dok je trajala racije omladine. Klinci su ga izgleda bili sakrili negde u toj svojoj daščari gde su se drogirali, i navodno su se *molili* mravu ili šta već... U svakom slučaju, bio je ceo ofarban, morali smo da ga ribamo razređivačem i žičanom četkom.”

Otac je zastao i dugo posmatrao nekakvu trsku niklu na obali blatnjavog jezerceta.

„Vidi, vidi...”, primetio je.

Trska se lagano njihala. Iz nje je sa strane štrčala tvrda zelenkastosmeđa šiškarka. Po nepomičnoj površini jezerceta tumarale su vodomerke. U daljini je zatutnjao voz.

„Je l' znaš šta je ovo?”, upitao je otac.

---

¹ *Hospoda* – Češki pab, kafana, gostionica. (Prim. prev.)

„Nekakva trska”, rekao sam.

„Trska, nije nego! Ovo je *iđirot!*”

„Moguće.”

„Nije moguće, nego sigurno, iđirot, to jest akorus iliti mirišljavi šaš, poreklom iz južne Kine, sada odomaćen kod nas, ali samo zato što su ga dovukli Tatari.”

„Aha.”

„Oni su baš pomoću iđirota proveravali da li je voda za piće.”

„Aha. A kako?”

„Eh, kako. Prvo bi stigla izvidnica, uhode, je l’ da, oni bi pobacali koren iđirota u vodu, sačekali nekoliko dana, u ono doba se nije toliko žurilo, i ako bi iđirot pustio korenje, to je bio dokaz da je voda zdrava. I tek bi onda dovukli horde i mogli na miru da nastavite sa paljenjem i ubijanjem, zato su iđirot zvali i *tatarska trava*. U Džingiskanovo vreme, svaki pravi Tatarin je pri sebi imao kumis, sušeno meso i iđirot!”

„Pre izvesnog vremena sam sa jednim poznanikom pravio ap-sint, pa smo uz pelin, lazarkinju i drugo bilje dodali i sušeni iđirot, ali se sa njim mora pažljivo, toliko je đavolski gorak da sve prevlada”, setio sam se.

„Sve tvoje priče se na kraju svedu na dve teme”, uzdahnuo je otac. „I, kakav je bio ukus?”

„Iskreno govoreći, grozan.”

„Eto vidiš”, rekao je otac.

Posle toga smo se polako uspeli po lišćem prekrivenim stazama ka Kraljevskom lovištu. Otvorili smo vrata i ušli. U prostoriji je sedelo nekoliko popodnevnih gostiju. Konobar je pritrčao čim smo seli.

„Dva piva i nešto za jelo”, rekao je otac, izvukao iz akten-tašne štos izgužvanih isečaka iz novina i pružio mi ih: „Ovo je za tebe..”

Bila je to nova porcija novinskih članaka. ŠTA SE DEŠAVA IZA GRANICA SUNČEVOG SISTEMA; DA! ZAISTA SAM BIO ŠPIJUN; NAUČNICI OTKRILI NOVU VRSTU SIPE; ZAŠTO POSADA KURSKA NIJE MOGLA DA NAPUSTI PODMORNICU;

ŽENAMA JE ZVOCANJE U GENIMA; KLANOVICE POVRA-TILE IZGUBLJENI SJAJ. Udubio sam se u Klanovice.

„Samo što su tamo zaboravili da napišu da je čuveni kompozitor R. A. Dvorski takođe imao vilu u Klanovicama”, komentarisao je otac preko musave ivice jelovnika, „u toj vili kupio je od Vaceka, koga je bio pozvao na večeru, „Ciganku”² za tri stotke, to su naravno bile predratne tri stotke, a onda kad je „Ciganka” postala poznati šlager, Vacek je, kažu, čupao kosu sa glave, ali slaba vajda od toga, je l... Bar je tako tvrdio moj otac, ko zna da li je to bila istina, on je mnogo voleo te priče o milionerima, kako se kome posrećilo i gde... Ali jedini pravi milioner sa kojim se družio u Klanovicama posle rata bio je neki Papež, on je, mislim, imao obučarsku firmu u ulici Pšikopi, i Pučelik, taj je imao fabriku likera, je l, *Pučelikov liker Srećica* je nekad bio omiljeno piće...”

„Pučelika se sećam, pogureni dedica sa šeširom, u dugačkom kaputu! Nosio je štap od bambusa, skroz potamneo od upotrebe, njime je na svakom trećem koraku ovako probadao vazduh ispred sebe...”

„Kada si se ti rodio, oni su već svi bili dede, Mildorf, Fadrhonc i Rilek, ali to su uglavnom bili novopečeni bogataši koji nisu imali tu sreću da pobegnu na vreme; pravi milioner bio je samo Papež, i taj Pučelik.”

„I Rileka se sećam! Debeo i veseo tip, užasno glavat!”

„Kako ga se ne bi sećao, kad je svaki drugi dan dolazio kod nas da fantazira sa ocem o tome šta bi bilo da komunisti nisu pobedili...”

„Imao je obraze kao lubenice, na glavi je nosio divno izvezenu tubetejku³, a kad se smejavao, toliko je bio glasan da se jednom skoro ugušio!”

---

2 „Cikánko ty krásná” – „Ciganko, lepotice”, pesma kompozitora Karela Vaceka s početka dvadesetog veka. (Prim. prev.)

3 *Tubetejka* – Tradicionalna kapa, deo narodnje nošnje turskih naroda iz centralne Azije. (Prim. prev.)

„To je tačno, samo što to nije bila tubetejka, nego obična zmi-jovka⁴... On je bio stari Sokol, vrlo verovatno i stari alkoholičar, ali tebe je iz nekog razloga voleo, zvao te je Čarl.”

„Čarls, ne Čarl”, rekao sam.

„Da... Molim te, nisam poneo naočare, da li možeš da mi pročitáš?”

„Imaju gulaš”, uzimam u ruke lepljivu plastičnu fasciklu, „gulaš verovatno nećeš, je l' tako, dalje, imaju...”

„Šta je bila prva stvar?”

„Gulaš.”

„Kolač?!”

„Gulaš!!!”

„Pa dobro, nemoj odmah da se nerviraš, gulaš, da, to neću. Šta još?”

„Dalje šnicla sa krompirom.”

„Bolje da odmah legnem u grob!”

„Onda segedinski, pa ćulbastija...”

„Ćulbastija, molim te, to ovde niko ne ume da spremi, to se kuva na Balkanu, oni sigurno misle na ćevapčiče... Samo što ovde ni to niko ne ume da spremi...”

„Onda je tu đavolov džep.”

„Šta?”

„Đavolov džep”, glas mi podrhtava.

„Izvini, da, lošije čujem, ta jela danas... Šta je to, taj đavolov džep?”

„Otkud znam, prosto đavolov džep!”

„Slušaj, ti si još veći kolerik od mog oca, i on je mrzeo da iko išta pita...”

U ovakvim situacijama očev glas nije preterano upadljiv, ali je njegova frekvencija tačno na granici između običnog razgovora i svađe. I, još gore, istovremeno dobija nekakav javni, demonstrativni

⁴ *Zmijovka* – Tradicionalna vunena kapa, sa uzorkom zmijske šare. (Prim. prev.)

karakter. Većina gostiju je, htela – ne htela, obratila pažnju. Majku mu, bar nemoj da se dereš!, već godinama želim da kažem svom ocu, ali svaki put prećutim.

„Onda imaju file”, kažem.

„Naravno, *file!*”, otac se dere na sav glas i tužnim pogledom posmatra oblake kroz prozor, „još kad bi napisali *kakav file...*”

„Kakav file!”, govorim stolu, „riblji file!”

„Jasna stvar, riblji...”, izgovara otac podsmješljivo, „a kako ja da znam koja je to riba? Može da bude bakalar, ili grgeč, ili oslić, to jest magarčić, *merluccius merluccius*, je l’ da, ili morski vuk, *anarhichas lupus...* Nebitno, najverovatnije je od bakalara, običnog ili pegavog...”

„Verovatno.”

„Prestani da se nerviraš, uzeću taj file.”

„Ne nerviram se”, kažem prozoru, krv mi pulsira u slepoočnicama, a pred očima mi sve treperi. Konobar donosi file.

Otac štrpka komadić: „Ne smeš da se ljutiš na mene, prosto moram da znam šta jedem, a kada znam, u suštini sve pojedem... da, biće da je bakalar... samo iz sardina i sardela vadim kosti, to je možda nekome smešno, i ne jedem brizlu, inače sve ostalo da.”

„Ja se ne ljutim, ja prosto uzmem šta mi daju, i gotovo.”

„Pa i ja isto, kad sam bio u Holandiji, tamo su nam dali nekakav čudan krastavac punjen ribom i bešamel sosom, to su svi tajno vraćali, jedino sam ga ja pojeo sa uživanjem, i to kakvim! A pošto porcija nije bila najveća, sipao sam još i pirinač, da napunim stomak. Tamo je bio neki Japanac iz Tokija koji mi se smešio iz daljine, šta li hoće taj tip, mislim se, a on se samo smejao i na kraju mi je prišao i rekao: ‘Gospodine, vi jedete baren pirinač? Vi ste, gospodine, sasvim kao mi, i mi jedemo samo baren pirinač, ne zato što moramo, nego što tako volimo!’”

Zatim se udubio u jelo. Ja sam u međuvremenu proučio zašto posada Kurska nije mogla da napusti podmornicu bez pomoći spolja. Najviše me je zainteresovao, kako to već biva, šematski

prikaz situacije, prema kojem su po površini plovili razni brodovi i na predebelim kablovima naizmenično spuštali ronioce, robote i mini-podmornice, dok je u dubini pod njima u blatu ležao turobni tompus sa smrskanim pramcem.

„Znaš, nešto sam razmišljao...”, otac je spustio pribor, „i shvatio sam da se meni ceo život ljudi nešto žale – ženske, Ivana, Ruža, svi. A nešto se ne sećam da sam se ja ikada požalio...”

„Ja se ne žalim”, bubnuo sam prvu glupost koju mi je mozak nabacio.

„Ne žališ se *sad*, ali sećam se kad si raskidao sa onom, kako beše, da, *Martom*, morao sam da sručim nekoliko čašica džina u tebe da ti se vrati boja u lice, bio si dibidus propao.”

„Ma daj, molim te, pa to je bilo pre osamnaest godina”, pobunio sam se.

„Da, možda, ali meni se ljudi žale svaki božji dan!”

„Pa žali se i ti”, predložio sam mu.

„To je lako reći, ali ja u stvari ne znam kako se to radi.”

„Prosto kukaš i bogoradiš, ali ipak treba da se vidi da si i dalje na nivou.”

„Poslednji put sam to radio kada sam počinjao sa tvojom majkom. Mlad čovek može da se žali, to prolazi, ali kad matorac počne da se žali, treba ga istog časa udariti motkom po glavi ...”

Sa prašnjave ulice iza odškrinutog prozora začuo se zvuk ženskih potpetica. Obojica smo pogledali u tom pravcu. Trotoarom je hodala devojka u crvenom džemperiću i pravila balone od žvake. Tako neka Iveta ili Ilona. Uspela je da napravi ogroman balon; onda je pukao i zalepio joj se za levi obraz.

„Ja bih dao tri hiljade od svoje penzije nekoj mladoj ženi, samo da još jednom u životu *svojski uhvatim sise!*”, reče otac iznebuha. Rekao je to neprimereno glasno, i to baš u trenutku kada je u kafanskom žamoru nastao akustički procep. Nekoliko gostiju je podiglo glavu.

„Još jedno pive, gospodo?”, pritrčao je konobar.

„Dajte nam dve votke”, rekao je otac, ne shvatajući da se upravo požalio.

Kucnuli smo se.

„Ovde se ljudi, molim te lepo, prežderavaju”, nastavio je otac, „u Jugoslaviji su jeli *žganjce*, to su duguljaste žučkaste knedle od kukuruznog brašna, jele su se sa umakom ili sirom, ili slaninom, postojala je i slatka varijanta, ali žganjci su bili osnova... Kad smo živeli u Zagrebu, ispod nas je bila tekstilna fabrika, a ispred nje dugački travnjak na kom su radnici uvek u podne sedeli i ručali, a ja sam ih posmatrao s prozora, jer su među njima bile lepe ženske. Imao sam osam ili devet godina. Ti radnici su jeli jedno te isto – kukurzni hleb i luk, neki – ali *malo koji* – imao je i slaninu, i to su stalno jeli, svaki dan, cele nedelje i celog meseca! Robovima koji su gradili piramide u starom Egiptu bilo je još gore, nisu jeli ništa osim luka, piva i lepinja od prosa.”

„A dalje na istoku neki ljudi su još manje zahtevni”, pričam. „U Indiji postoji hiljadu godina proganjana, ali i dan-danas živahna sekta Šavanadina, a ti Šavanadini se tajno zadržavaju na obalama Ganga blizu groblja...”

„Samo čekam kakvu ću gadost sad da čujem...”

„Pa ništa originalno, ukratko, hrane se ljudskim mesom koje se posle pogreba baca u vodu, hvataju ga nizvodno i jedu, ono je u stvari već pečeno, često je i prilično pokvareno i trulo, ali njima to prija, jer to rade iz verskih pobuda, a kad su pobude verske, ništa nije dovoljno gadno.”

„Ja bih mogao da im se pridružim, na strogoj dijeti sam zbog žuči, smem samo kuvano i pečeno bez masnoće... A da li još kupuješ 'Vazduhoplovstvo'?”

„Kupujem”, rekao sam, „ali sad već samo iz navike, iako ponekad objave nešto zanimljivo, recimo, prošle godine je izašla monografija *Ki-44 Šoki...* ili je to bilo preprošle godine?”

„Znam, ti si oduvek voleo ružne avione.”

„Pa Ki-44 nije ružan avion!”

„Možda, ali ti si voleo ružne avione... A najviše si voleo sparviero!”

„Meni se sviđalo to što ima grbu kao neki stari prosjak, što ima te tri elise, i što deluje bezazleno, to jeste. Ali bio sam baš mlad!”

„Šta pričaš, kad smo poslednji put išli u Ouvale kroz šumu, tada si još voleo sparviero, a to je bilo pre deset godina, nisi bio mlad...”

„Kakve veze ima, eto, volim sparviero”, odmahujem rukom i čudim se zašto me baš ovo svaki put toliko iznervira.

„Mada sparviero nije bio loš avion”, otac kreće dobro utabanim putićem, „motori su bili malo slabi kao kod svih italijanskih modela, ali odlično se pokazao kao torpedni bombarder kad se ima u vidu da je to bila prava predratna kombinovana konstrukcija... Već je pipistrello bio uspešan avion za svoje doba. Je l' znaš šta znači *pipistrello* na italijanskom?”

„Znam.”

„Pa da, *šišmiš*, što se mrštiš?”

„Zato što stalno popuješ.”

„Ja popujem?”

„Bez prestanka!”

„A po čemu se to, molim te, vidi?”

„Svaki razgovor ili počinje ili se završava tako što ti nešto objašnjavaš!”

„Aha, vidiš. To je valjda moj način...”

„Ali kakav je to onda dijalog!?”

„Dijalog je iluzija, svi ljudi na svetu žele da, ako je ikako moguće, melju svoju priču bez prestanka!”

„Nisam baš siguran u to.”

„To je zato što još nisi sasvim odrastao.”

„To mi pričaš već trideset godina.”

„Jer je to već trideset godina istina.”

„Da, još dve”, kažem konobaru.

Tada je u prostoriju ušao Kulih u kao trava zelenoj kožnoj bajkerskoj jakni, svima nama široko mahnuo, iako ga niko nije

ni pogledao, naslonio se na šank i počeo da proučava prisutne. Kad je stigao do mene, rekao je 'Ćaaaao' i izgledalo je kao da će da se otrgne od šanka, ali onda je spazio oca i ostao na mestu. Znao sam Kuliha iz vremena kada sam se muvao po ovom kraju.

„Da, da, voleo si sparviero”, otac klima glavom, „tebi su se uvek sviđali najružniji avioni, kratki i zdepasti, Henšel 123, Fiat CR.42, vajldket, helket, berket, pa onda ona dvorepa pantofla od aviona, F7C Katlas, taj si obožavao... Ja sam recimo voleo moskito, to je bio moj ideal!”

„Kako može da ti se sviđa moskito, izgleda kao vibrator!” ka-
žem.

„To je izuzetno *aerodinamičan* avion, sa čistim i funkcionalnim oblicima!”

Mene vredaju ti opšte dopadljivi oblici, onda mi je stvarno draži sparviero... preuzima reč razdražljivi zloduh koji se probudi u meni, pre ili kasnije, svaki put kada raspravljam sa ocem.

„Eto, lepo sam rekao!”, komentariše otac.

„Meni se sviđaju avioni koji se po nečemu razlikuju, koji već na prvi pogled nisu dosadni, to ti je kao sa ženama.”

„Upravo tako, iako ne razumem najbolje to tvoje poređenje.”

„Pa žena je zanimljiva ako je, pod jedan, prisebna, a pod dva, i malo čuknuta sudbinom, zar ne?”, trudim se da govorim tiše jer vidim Kuliha koji se u međuvremenu smestio za sto pored prozora. Kad god ga preletim pogledom, odmah klima glavom, kao – sve je u redu. Klima glavom i klinački zvižduće kroz zube.

„Ne mogu da se složim sa tobom”, kaže otac.

Znam da ne možeš... zloduh blebeće: Tebi su se uvek sviđale one najgore!... Dobro se sećam tvojih ledenih kraljica!... Glupih namolovanih manekenki!... Intelektualki što se kikoću!... Napućenih koza!... Sa folirantskim izgovorom! I šta je bilo sa kućom u Klanovicama!... Proćerdao si je!... Propio!... Nema kuće za šta da nas ujede!... To znam!...

„Ma nije bitno”, kažem stolu, „samo ja ne bih ni bajs naslonio na neku ispeglanu kravu iz Penthausa, neku tamo *glupaču od manekenke*. A avioni, to ti je ista stvar, prosto volim kada se na konstrukciji vidi trud, nepravilnost, kompromis, nekakav napredak! Recimo vot, pogotovo F4U-5 ili AU-1, to su bili lepi avioni na vrhuncu mogućnosti u eri elipse, sedamsto kilometara na sat, četiri dva-desetmilimetarska topa, a bez banalne aerodinamike. Predivno!”

„Vot F4U-5 ima krila kao pregaženi galeb”, gundča otac koji se pridržava principa da u raspravi jedna strana uvek mora da zastupa suprotan stav, „a za sedamsto iskreno ne verujem, maksimalno šesto pedeset, maksimalno!”

„Petica je bila malo sporija”, konačno dozvoljavam da budem uvučen u raspravu na glavnu mušku temu, adrenalin raste, a ne može se osporiti ni blago povišen puls. „Ali AU-1 je postizao punih sedamsto na tri hiljade!”

„Ne znam, bogami... u svakom slučaju, Tanderbolt M-verzija je bio brži za bar sto kilometara, sa istim motorom, samo sa direktnim ubrizgavanjem vode u cilindre i drugim turbokompresorom!”

„Sto ne, možda pedeset, ali po koju cenu! Pre svega, koliki je bio životni vek tako nabudženog motora, a onda, tanderbolt je izgledao kao krilati panj!”

„Možda na zemlji, ali u vazduhu je bio prelep... U Zagrebu, pred kraj rata, išao sam ulicom i odjednom se začula snažna tutnjava, gledam, ništa ne vidim, a onda je tik iznad krovova proleteo tanderbolt i pucao iz svog oružja, a pošto je leteo nisko, čaure su padale svuda oko mene i odzvanjale na kaldrmi, jedna je pala tačno ispred mene, pa sam je pokupio i izgoreo ruku, toliko je bila vruća”, otac se udubio u sećanja. „A ovo sam hteo da kažem, taj avion je onda uzleteo u visinu i kružio oko stanice lagano kao neka srebrna ptičica, samo je letuckao, iako je imao sedam tona... Ali prvi avion koji sam video u ratu bio je nemački Dornije 17, zvali su ga „leteća olovka”, leteo je visoko nad Zagrebom, a Jugosloveni su na njega pucali iz topova, sunce je sijalo, nebo je bilo plavo, a ja

sam posmatrao sa balkona kako se za njim vuku mali sivi oblačići od granata, i onako za sebe pomislio *pa taj rat i nije tako strašan!* Kasnije je to naravno već bilo drugačije, kad su počeli da lete Saveznici, nalet za naletom”, otac je otpio pivo.

U međuvremenu sam gledao kako nas Kulih proučava. Kako se sa rutinom doživotnog kafanskog rokera trudi da na daljinu pogodi temu razgovora. Kako žvaće čačkalicu. Kako žmirka na jedno oko. Kako se celim telom okreće ka nama, utegnut u taj svoj zeleni kožnjak ukrašen bezbrojnim rajsferšlusima i džepovima. Možda dolazak u Lovište nije bio dobra ideja.

„Jedanput je zavijala sirena za uzbunu”, nastavio je otac, „majka je upravo bila ispekla pile i iznosila ga je na sto, mi više nismo ni išli u sklonište, jer su Amerikanci uvek samo preletali. A onda su se pred nama odjednom pojavile formacije bombardera koje su jurile sasvim nisko, bili su to prekrasno aerodinamični B-26 Maroderi, vazduh je ovako treperio, otac nije čekao, nego se istog časa bacio sa terase u žbunje, u tom trenutku se začuo tačno onaj zvuk kao kada se šljaka prosipa s kamiona, i onda su već letele bombe. Kada se završilo, u dolini ispod nas gorela je fabrika tekstila, svuda dim, prozori su nam bili polupani, a tvoja baka je pretila i psovala za njima, jer je ispustila pile na tepih.”

„Stvarno se sećam da smo celo moje detinjstvo stalno jeli pečeno pile, za doručak ovsenu kašu, a s vremena na vreme onaj pišinger od karlovarskih oblandi, bio je mnogo dobar.”

„U pravu si, ali on je morao da odstoji bar dva dana.”

„Da! Da bi bio gumen!”, rekao sam i video kako Kulih klima glavom u znak odobravanja. Kako klima i ne prestaje da žmirka. Iako sa udaljenosti od pet metara sigurno nije mogao da razume ni reč.

„Šta ćeš, mama više nije volela da kuva kad je ostarila, ali u Jugoslaviji je kuvala razna jela”, kazao je otac.

„Pa zar nisi rekao da ste stalno jeli te knedle od kukuruza”, usprotivio sam se i bio prinuđen da vidim da je Kulih ponovo klimnuo. Malo sam se zbog toga unervozio.

„Mi baš i nismo”, priznao je otac, „moj otac je bio gurman, najviše je voleo mariniranu tunjevinu sa maslinama i bademima, ili kuvanog jastoga, onako samo sa lukom i preliveog maslinovim uljem, ja to nisam hteo da jedem jer smo to stalno jeli, a danas mi dođe da plačem samo kad se toga setim... Takođe je voleo kokošku nadevenu palentom, ali kakve su to kokoške bile! Majka je topila njihovu mast, našim ljudima je to smešno, uh, kokošja mast na hlebu, nisam znao šta je dosta, blaga je kao i guščija, posebnog ukusa, možda je još nešto stavljala u nju, ne znam”, ocu je poskočila jabučica.

„Sećam se da je prva stvar koja me je u životu iznenadila bila ta kad je deda probrao oči iz riblje čorbe i posrkao ih”, rekao sam.

Kulih mi je poletno nazdravio kako bi mi stavio do znanja da, doduše, ne zna o čemu se radi, ali da je, u slučaju da se ja i taj bradati matorac nešto svađamo, on, Kulih, iz principa na mojoj strani.

„Aha, to je voleo”, klimnuo je otac. „Ali hteo sam nešto drugo da ti pričam, o tome kako je moja majka tada bila hrabra... Ispred našeg stana je bilo jedno poljanče, tu su se svake noći tukli pijanci iz obližnje kafane, kome li je to palo na pamet da živimo pored kafane?... Tu je uvek bila vika i dreka, ali ne kao ovde u Češkoj, tamo je posle svake tuče ostajalo bar troje ili četvoro probodenih koji su celu noć krkljali i krvarili i psovali i dozivali se, ali nekim čudom ujutru već nikoga ne bi bilo, samo je otac morao da uzme crevo i spere krv s trave. Jednom je iz kafane izleteo tip i psujući otrčao negde, ubrzo se vratio sa ovalikim handžarom u ruci, a u susret mu je krenuo mali, brkati, najverovatnije ustaški agent, jer je u ruci držao onu kratku crnu beretu, i kazao mu strogim glasićem: *'Odstrani se!'*, samo što je u tom trenutku tog malog neko otpozadi opaučio pendrekom po glavi, ovaj se srušio, oni mu oduzeli pištolj, smejali se, pucali u vazduh i nestali u mraku... A evo zašto ti to pričam, jednom su se tamo opet tabali i tvoja baka se razljutila, izašla napolje i prodrala se: „Tišina, dosta je bilo, ovde spava dete, odmah da ste prestali, inače ću da vam dođem tamo, pa ćete da vidite!”

„Na češkom?”

„Na hrvatskom, naravno.”

„A ko je bilo to dete?”

„Ma ja... Ja sam već imao deset godina, je l', ali mama je imala osećaj za pravdu, za ideal, ona je u stvari htela da kaže da je *lako moglo da se desi* da neko malo dete tamo spava, i šta onda! Kad je otac video da je majka spremna da izađe među te ubice, prepaao se i počeo da traži pištolj, nosio je mauzer devetku bez dozvole, samo što onako besan nije mogao da se seti gde ga je ostavio, a kad ga je našao, nije mogao da nađe municiju, pa dok ga je napunio, ovi su za to vreme već odavno pobjegli, to je bilo tako iracionalno da su se prepali... Policija se bojala da ide u taj kraj, ali tvoja baka ih je toliko prenerazila, da su uhvatili maglu.”

„A zašto ste se vi, u stvari, vratili u Češku posle rata?”

„Pa zato što se otac u poslednjoj godini rata pridružio Titovoj vojsci, on, fabrikant, nismo mogli da ga odgovorimo! Uključio se u pokret otpora u okviru *Trinaeste proleterske brigade*, što je uvek naglašavao... Samo što su posle rata ponovo počela hapšenja i streljanja, jer je veliki drug Tito hteo da izravna račune, prvi su na red stigli bivši četnici, monarhisti, je l', a onda su komunisti krenuli da odstranjuju druge komuniste, kao i uvek i svuda, to se stalno ponavlja, zato što je to uvek jedan te isti princip, jedina razlika između tih događaja je u tumačenju. A istorija Balkana je sumorna i patetična kao nemačka opera, to nije šala, tamo krv teče u potocima, odsečene glave se valjaju na ulici, a odmah pored svira orkestar i ljudi igraju.”

„Davo će ga znati, možda je i to bolje od ove naše sive, uspo-rene estrade.”

„To može da kaže samo neko ko ne zna kako je to kada dole na ulici nekoga zaista kolju ili kada pred tvojim očima obese celu porodicu... Šta si me ono pitao, a da, zašto smo se vratili. Delimično zato što je tamo odmah posle rata bila nacionalizacija, otac je, doduše, zahvaljujući učešću u borbi dobio neke olakšice i bilo mu je dozvoljeno da proda fabriku, znači nije sve izgubio, ali ionako mu

je svega toga već bio pun kufer. Nameravao je da se vrati u Češku i da sa svojim bratancem Vildom otvori fabriku kravata, neprestano je pričao o tome kako će sa Vildom imati *malecnu fabričicu kravata* i kako će konačno da živi mirno. Pa su me odmah četrdeset pete poslali u Prag, meni se uopšte nije išlo, je l', ja sam hteo da studiram na Pomorskoj akademiji... Roditelji su doputovali za mnom četrdeset osme, oca su već nakon dve godine poslali u zatvor, a mene da radim u fabriku."

„Hm, da. Šta reći.”

„Upravo tako, čovek bi pomislio da će ljudi da se opamete, a nikada se neće opametiti, pogotovo ne u Češkoj. Zato je otac hteo da se vrati, zbog te idile u bojama duge koju su svi Česi u Jugoslaviji iščekivali, neprestano su uzdisali pri pomisli kako će to biti kad se doktor Beneš i Hana vrate na Hrad i kad ponovo naruče džigernjaču i Plzensko pivo, pođu na špacir u Stromovku... A Jan Masarik, je l' da, i kako Čerčil neće dozvoliti da Staljin i tako dalje.”

„Čerčil je bila jedna od prvih reči koje sam svesno upamtio u detinjstvu, Čerčil i Hruščov.”

„Ne čudi me, otac i majka su se stalno prepirali o politici. Ali tvoja prva reč je bila *tata*, toga se dobro sećam, jer tvoja majka nije govorila sa mnom ceo dan, nešto je nju to pogodilo.”

„Nisam to znao.”

„Pa kako da znaš, imao si godinu dana... O čemu smo to pričali, aha, moj otac! Ma on je prosto bio umoran, u Jugoslaviji je počinjao već dvadesetih godina i tada je dva ili tri puta sve izgubio i morao ponovo da počne od nule, dok mu konačno nije krenulo... Umorio se.”

„A kako mu je to uopšte palo na pamet, da ode baš u Jugoslaviju?”

„On je bio najmlađe od četvoro dece, preostalo troje su bila braća, tako da je od oca dobio novac za početak i krenuo trbuhom za kruhom. On se, doduše, rodio na posedu, ali šta mu je to vređelo kad je bio najmlađi, dobio je lovnu i put pod noge, tako se tada

radilo... A zašto Hrvatska? Pravo da ti kažem, ne znam, tada je dosta Čeha tamo otišlo. Verovatno su tamošnje prilike bile povoljne.”

Ustao sam da odem u klonju. Okrznuo sam akten-tašnu, ona se srušila na bok i iz nje je ispala knjiga.

„Aha, šta to čitaš?” nagnuo se otac.

„Ne čitam, samo nosim sa sobom.”

Prešao sam kafanu i skrenuo ka klonji. Tek što sam stao iznad pisoara, Kulih se stvorio pored mene, buljio je u pločice i glasno žvakao. Ovako izbliza, primetio sam da je u stvari i on skoro motorac, da nema svih tih minduša i lanaca i rajskeršlusa i pletenica i repića. Kada bi odstranio sva ta obeležja mladosti, pored mene bi u stvari stajao postariji nosati građanin s pivskim stomakom.

„Ko je to?” hteo je da zna.

„To je otac.”

„Idete zajedno na pive, a?”

„Aha.”

„Koliko često?”

„Jednom u tri nedelje, otprilike.”

„Sa *ćaletom*?”

„Da, pa šta?”

„Ma ništa, u redu je... I ono, kao, *normalno ćaskate*, a?”

„Normalno. Ali to ima i mračnu stranu.”

„Je l' da? I pričate o ribama?”

„Samo površinski.”

„A je l' mogu samo malo da sednem sa vama?”

„Uskoro krećemo.”

„Ma samo na tren, dok čekam Jirku, večeras sviraju neki bendovi sa severa...”

„Kulihu, nemoj da se ljutiš, neki drugi put...”

„Ma okej, nema frke... I to je stvarno tvoj *ćale*?”

„Da.”

Kada sam se vratio za sto otresajući mokre ruke, otac je prelistavao knjigu, odmahivao glavom i čitao naglas: „*Kakvo god da je*

pitanje suštine stvari, svakako je veoma složeno, a ako je, suprotno tome, veoma jednostavno, onda se radi o jednostavnosti koju nismo u stanju da prozremo... ma hajde, molim te, pa ovo uopšte ne može da se razume, ovo je neka filozofija, šta li, nikada nisam voleo tu visoku književnost..."

„Ni ja, ali nekada je to jedini način da čovek ne bude sam”, tiho sam rekao.

„Meni su u poslednje vreme pored stručnih knjiga dovoljni Hašek, Šekspir i krimići; i Šekspir mi već ide na živce, ali neki delovi su i dalje genijalni...”

Samo nemoj da recituješ... pomolio sam se u sebi: Ne sad!... Ne ovde!... Samo ne Šekspira!... Nije potrebno! Čuti!...

„Ipak je bolje tako, kad si prezren i znaš to, no kad te preziru a kriju to laskom. Najbedniji tvor sudbine i onaj najuniženiji nada se, i više ne živi u strahu⁵...” otac je počeo da deklamuje neprirodno visokim, prodornim, i uz to plačnim glasom.

Tišina... u meni je urlalo: Umukni!... Ko boga te molim!... Ne dernjaj se!...

„Dobro došo onda, nestalni vazduše, na moje grudi; bednik kog si ti odneo najgorem ne boji se više vihora tvojih...!”

Sladunjavo sam se kezio i na sebi osećao poglede cele birtije. Ko ih jebe, vrištalo je u meni, šta te briga za njih, sediš tu sa tatom, i basta. Matori je cirke i lupeta, mislili su, to je u redu, ali ko je onaj drkadžija pored njega? Pajdoman? Derpe? Dijabola? Spazio sam kako mi Kulih, preko cele kafane, svečano pokazuje podignuti palac, kao – navija za mene.

„Hoćemo ponovo u šetnju?”, nabacio sam.

„Možemo, što da ne”, odgovorio je otac već tišim glasom. „Ali onda kad su mi operisali gušteraču, bogami sam sav srećan pročitao Džojsovog *Uliksa*, Iva mi ga je donela u bolnicu. Ja sam je zamolio da mi donese neku stvarno debelu knjigu, misleći na Melvila

⁵ Šekspir, *Kralj Lir*, prevod Živojin Simić/Sima Pandurović. (Prim. prev.)

ili Viktora Igoa, i Kiplinga bih bio voljan do pročitam ponovo posle svih ovih godina, samo što je Iva pristupila zadatku tako što je izvadila sve debele knjige sa polica, pogledala ih i stavila najdeblju u torbu, a najdeblji je bio baš *Uliks*, kog je neko zaboravio kod mene... Da to nisi bio ti?

„Nisam, moj je kod kuće; za sve ove godine sam pokušao da ga čitam dva ili tri puta i svaki put sam odustao oko pedesete strane.”

„A ja sam ga pročitao do kraja, i to tako *pažljivo* kao ništa do tada, sve sam mislio, možda je ovo poslednje što čitam u životu! Bio sam svestan svake *reči*, nije da sam bilo šta razumeo, ali u tom trenutku mi je bilo svejedno... Ta takozvana lepa književnost postoji pre svega za ljude koji u životu i od života nemaju ništa, za jadnike, je l'. Za ove ostale, koji su zdravi i imaju lov, književnost je lagana, blago dosadna zabava pred padanje u san.”

„To je istina”, rekao sam.

„Samo što sam ja, u poslednje vreme, srećan kada u sandučetu nađem i običnu *razglednicu* ili čak *uplatnicu*, radujem se i čitam svaku reč, jer u tom trenutku lepo vidim da sam još živ...”

BELEŠKA O PREVODIOCIMA

Marija Ilić (1971) je magistrirala na Katedri za engleski jezik Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Prevodilačkim radom bavi se više od dvadeset godina. Najviše iskustva ima u prevodenju dela iz oblasti umetnosti, humanističkih nauka i esejistike. Prevodila je i drame i dokumentarne filmove. Živi i radi u Češkoj.

Aleksandar Ilić (1945) je bohemista i profesor emeritus na Katedri za opštu književnost i teoriju književnosti Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Preveo je na srpski dela Jaroslava Haška, Jozefa Škvoretskog, Jaroslava Sajferta, Milana Kundere, Vaclava Havela i drugih. Autor je knjiga „Izgnana književnost” (2000), „Poetizam” (2000), „Na dobrovoljnom radu” (2000), „Kavez i slavuj” (2009) i „Od forme do strukture, ruski formalizam – češki strukturalizam” (2010).